

VINCZE GYÖRGY:

ÚJRA BESZÉLNI

1.

— Jöhét a malter! De hig legyen, mert az előbb olyan kemény volt, hogy azzai nem lehet vakolni.

— Vagyis lehet — szolt közbe Tábori —, csak te nem tudsz vakolni. Mert a vakolás nem másodpercmutató. Azt ráteszed a tengelyre, aztán forog, de a maltert hipnotizálni kell, csak akkor marad a falon.

Mindannyian nevettek.

Tábori a sikeren fellelkesülve, hunyorított szemével, aztán megtoldta mondókáját:

— A cigány nem szokta a búzavetést, te meg órás vagy és nem szoktad a vakolást.

Az újabb megjegyzést pillanatnyi csend követte.

— A kulák főzi az ebédet, érzem a szagát — terelte újabb témára a többiek figyelmét Gereben. S amint lélegzetet vett, téglaporos arcáról néhány csepp verejtek gurult a szájába.

— Tényleg jó a szimatod — válaszolta egy hang a téglafal túloldaláról, elismerően.

A nap egyre magasabbra kúszott. A rezgő júliusi levegő fáradtan cirkulált az épülő ház ajtó- és ablaktokjain. Nem messze az építkezéstől, a bokorrengeteg mögüi hozta a szél az ebéd szagát. T. L. szakács keverte a krumplifőzeléket. A kondér elviselhetetlen meleget árasztott. A posztó nadrág alatt sós izzadság marta lábaszárát. Rosszabb volt, mint lefolyástalan sós tóban fürödni órákhosszat. T. L. sorsa minden nap ez volt. Pedig szívesebben dolgozott volna a többiekkel, azok derékig levetkőzhettek az építkezésnél, meg sokan együtt, jobban telik az idő. Így egyedül akár mosogatott, vagy főzött, mindig volt ideje gondolkodni. Pedig nem szeretett gondolkodni. Gondolatait láthatatlan vezérlőberendezés szüntelenül egyetlen fókuszba terelte össze. S ez a fókusz nemegyszer fényesült tíz hónap óta T. L. felnőtt könnyeivel.

Tábori jött vizet inni a konyhára, amelynek bokrok képezték az oldalait és a végtelen ég emelt fölé tetőt.

— Mikor lesz ebéd kulák — szolt T. L.-hez Tábori, közben nagyokat kortyantott a friss vízből.

— Tizenkettőre jöhettek.

— Pörköltet főzöl?

— Bevenné a lavor beled, mi?

Tábori a kondérba nézett. Babérlevél szag ütötte meg az orrát;

— Megint krumpli főzelék? Pedig azt írta az újság, hogy rossz volt a krumplitermés — mormolta.

— Ez szárított krumpli! Semmi köze a tavalyi terméshez, van belőle elég.

A galagonyabokor ága megmozdult. A bokor a tábor gyalogútjainak egyikét takarta. Magas, sovány tejképű aladnagy lépett el.. A két beszélgető katona elhall-

gatott, és ügyetlenül, reflex szerűen vigyázz forma állásba rándultak lábai.

— Az elvtársak . . . illetve . . . — mondta az alhadnagy, mert nem tudta hogyan szólítsa őket, miután a szögre akasztott zubbony hajtókáján megpillantotta a „dombelhárítók” fegyvernemi jelzését. — Mit csinálnak itt? — fejezte be végülis a kérdést.

— Jelentem, ebédet főzök. — válaszolta T. L.

— Önök nem az ezred konyháján étkeznek?

— Nem.

— Miért?

— Nem tudom, de nem az ezred konyhán. Mi önellátók vagyunk.

— Maguk vásárolnak?

— Nem. Az ezredhadtáp ad anyagot és mi főzzük meg.

Tábori észrevételről elpárolgott a beszélgetés színhelyéről. T. L. is szívesen ezt tette volna, de nem lehetett. Kurtán, minden szót megrágva válaszolt a kérdésekre.

Maguk miért munkaszolgálatosok? — kérdezte az alhadnagy.

T. L. bizalmatlanul odanézett, de rögtön el is kapta tekintetét. Csak magában gondolta: mit mondjon? Értelmetlen lenne mindazt elmondani, amit tíz hónap óta már néhányszor elpanaszolt, minden eredmény nélkül.

— Ezért, azért — bökte oda. — Ki miért . . . Van akinek az apja nyilas volt. a másiké fűszeres. Szóval különböző . . .

— És maga? — az alhadnagy arcán és hangjában volt valami gyerekes, az akkori időkben eléggé különös: emberi hangon beszélt. — Maga miért van itt? — kérdezte újra, mivel az imént nem kapott választ.

— Én . . . kulák vagyok — vörösödött el majd hirtelen fehéredett, gyors színváltozással T. L.

— Kulák?

— Igen! Törvénytelen kulák!

— Törvénytelen, hogy érti?

2.

A falusi tanácselnökök körül ülték a barnára pul'turozott asztalt. Öltözékük igen vegyes volt. Legtöbben csizimában jöttek, de volt közöttük két félcipős is. A járási tanácselnök szavait figyelték.

— Kevés a mi községekben a kulák — szónokolt nagy pátosszal. — Miért szépítgetitek a falut elvtársak? Több kárt csinálnak, mint hasznot! Ugyebár ráfogják a kulákokra, hogy középparasztok. Ezért nincs meg a járásban a megfelelő „mennyiségű” kulák. Mit gondolnak, hova vezet ez? Oda, hogy a szomszéd járásban tizenkét százalék kulák van, nálunk meg semmivel sem több, mint nyolc százalék!

A falusi tanácselnökök lehorgasztották fejüket, mint az iskolás diákok, ha a tanító csínytevés miatt megrója őket. Aléltan hallgatták a járási tanácselnök beszédét. s várták, hogy végeszakadjon.

— Elvtársak! Befejezésül annyit, hogy éberem kell minden jelre figyelni, mert ahogy haladunk előre, úgy erősíti támadását a kulákság. S ezeket a támadásokat nekünk ki kell védeni, de nem passzívan, hanem nagyonis aktívan. Védelmünk pedig akkor lesz aktív, ha lehetetlenné tesszük a kulákok akcióit. Ennek pedig az abc-jéhez tartozik, hogy felismerjük őket. Tehát bátran végre kell hajtani a feladatot! Óvintézkedés ez, nehogy a középparasztoknak vélt kulákok hátszúrjanak bennünket.

Zsoldos Géza községi tanácselnök kinézett a terem ablakán, s gondolkozott. Lehunyta szemét, hogy nagyobb figyelemmel vehesse sorra a falu minden gazdáját.

Azt latolgatta, kiket lehetne leginkább kuláknak minősíteni. Tisztában volt azzal, hogy az értekezlet végén úgyszólván utasítást kap: egy héten belül jelentse, kik lettek újonnan kulákok. Amikor mindezt végig gondolta összerendezte. Alig tudta palástolni idegességét, amelyet újabb cigarettával igyekezett levezetni.

A járási tanácselnök még mindig a falusi osztályharcról beszélt, de Zsoldos már egy szót sem hallott belőle. Csak nyelte és fújta a füstöt. Lehúnyta, majd mire kinyitotta szemét már sötét volt odakint. Az utcán a villanylámpa himbálta saját árnyékát. A fény, a kristály-fehér havat csillogtatta. A téli kép kissé megnyugtatta Zsoldost. Ábrándozni kezdett. Nem törte tovább fejét, hiszen reggel óta már alaposan megfájdult. Arról ábrándozott, milyen jó is lenne most otthon a faluban.

A faluban . . . ?

A falusi korcsmához görbeágú, csillagformára kitaposott gyalogutak vezettek mindenfelől. A hóhavajt utak térképéhez hasonlítottak. A falu hangulatának térképe volt ez. A megfigyelés pontosabb, mint a nagy gonddal, vagy akár a kozmetikai ügyességgel készített statisztikai rafináció.

Tél volt. Mindent megdermesztő tél. Olyan, amely megsüketíti és megvakítja a falut.

Bent a korcsmában a petróleum-lámpa éppen hogy szemetelt valami csekély, tompa fényt. Annyit, hogy kirajzolta a hordókon ülő parasztemberek borotvátlan ábrázatját.

— Megint kivetették a pótheadást — dörögte golyvás torkából az egyik ember.

— Nekem már a harmadik üszöt nem sikerült felnevelnem — kontrázott a másik. — Mindig akkor kell megválnom tőle, amikor hasznát vehetném. Dehát ki az isten győzi a headást kielégíteni?! Olyan az, mint a bélpoklos! Elnyelne a falu végéről a Szent Vendel szobrot is, ha nem kőből lenne . . . Igaz-e Laci?

T. L. megvonta a vállát.

— Azért nem egészen így van, mert meg kell érteni, hogy amit lehet, azt adni kell . . . mert . . .

— Az anyád szerelmes térdekalácsát! Igazad van, de miből? A gatyámból is tudok hasítani egy darabot . . . Azt is oda adhatom, de rendjén van ez?!

Így ment minden este. Beszélgettek, aztán begyulladt a hangulat és a korcsmárosné alig győzte a szitkozódó, trágár beszédet hallgatni.

— Jó estét — lépett havas csizmával a korcsmába Zsoldosné, a tanácselnök felesége.

— Adjon isen — mormogták az emberek és a beszélgetés egyszerre megszakadt.

Zsoldosné a pulthoz ment és a kapukulccsal megkocogtatott egy butellás üveget. Erre előjött a konyhából a korcsmárosné.

— Egy deci rum kellene. Úgy összefáztam . . . Teát akarok inni . . . — beszélt összefüggéstelenül a fiatalasszony.

T. L. a pult végében a kecskelábú sörapparáttra támaszkodott. Az érésben lévő fiatalember nagy mohósággal, mérte végig a csinos menyecskét. Meg már volt is köztük valami. Az egyik mulatság alkalmával, amikor vele táncolt úgy odalapult T. L.-hez, mint nyúl a mező színéhez. S azóta is, ahányszor csak a legénnyel találkozott, mindig tett valamilyen megjegyzést. Hogy: „maga mindig egyedül jár . . .”, meg „na csavargatja-e már az asszonyok fejét?”, „gyáva maga Lacika . . .” És jelentőségteljesen tudott a szemével is bánni. Beszélni tudott velük. Úgy forgatta őket, hogy belőlük kegyetlen kéj sugárzott, amely felforraltja és eszelőssé teszi a férfi agyát. Most sem volt különben. Bár a korcsmárosnéhez beszélt, de úgy, hogy T. L. is értsen belőle.

— Elment az ember megint a járáshoz, három napra értekezletre.

— Mára ment? — kérdezte a korcsmárosné.

— Tegnap. Kevesebbet van itthon, mint a járásnál meg a megyénél. Citalgatják jobbra-balra, akár a drótrakötött verebet.

T. L. zavartan hallgatta a menyecske beszédjét. Értett belőle. Izgatottan ivott a fröccsből, aztán beszélgető társaihoz szolt: — Itt lesznek holnap is? — kérdezte a hordókon ülő parasztembereket.

— Lehet — hangzott szétszórtan a válasz.

Zsoldosné a korcsmárosnéval pletykált. Egyik szeme a bőbeszédű asszonyon volt, a másikkal pedig a legényt csiklandozta. S amikor az asszony kacsintott, T. L. mindent megértett.

— Hát akkor jó éjszakát — köszönt el a legény és ügyetlenül biccentett, a tanácselnök feleségéhez.

— Jó éjszakát — válaszoltak a parasztok, csak Zsoldosné köszönt viszontlátással.

T. L. berántotta magaután a korcsma ajtót. Nem ment messze, az egyik ház kapujába húzódott, mert a metsző szél bele-belekvart a frissen hullott hóba. Szíve fent a nyakában kalapált ütemesen. Nem volt ideje gondolkodni. És nem is akart. Melegség oszlott el testében egyenletesen. Hamarosan nyikorogva lépkedett Zsoldosné. Tíz lépésre volt, aztán márcsak hatra, négyre és . . . A legény megszólalt.

— Jó estét Tera. Hazatart?

— Hát nem is sétálok, ilyen fürgetegben . . .

— Nem fél egyedül Tera?

— Tudja fene? — hangja tele volt kihívással. — Maga merre megy?

— Gondoltam, elkisérem, hogy ne féljen.

Zsoldosné, mint ahogy az asszonyok szokták, élvezte T. L. ügyetlen közeledését.

— Azt hiszik otthon, hogy elveszett — mondta.

— Nem hiszik azt, tudják, hogy én nem veszek el . . .

A kapuhoz értek. A koromsötét éjszakában a hó is csak néhány centiméterre világított.

— Hát akkor . . . nyújtotta hosszan a szót T. L. — Hát akkor megyek . . .

— Nem! — mondta Zsoldosné, és a fiatalember nyakára hurkolta kezét. Asszonyi szenvedélye végigremegett egész testén. — És most csendesen! — utasította a fiút. T. L. nem válaszolt. Hangtalanul kísérte Zsoldosné be a kapun és át az udvaron. A pitvárnál félelem markolta meg, de csak egy villanásnyi ideig. A konyhában meleg volt. A tűzhely ajtó két piros szeme, gömbölyű fényeket vetett a konyha téglájára. Egy szót sem szóltak. T. L. örült is, meg fogságban is érezte magát.

— Jó meleg van ugye Laci? — szólalt meg végül is az asszony, és megfogta a fiú kezét.

— Bizony jó — felelte és saját hangjától bátorabb lett.

— Tegye a fogásra a téli kabátot —, mutatott a falra szerelt vaskampó felé Zsoldosné, miközben pokrócot akasztott az ablakra és meggyújtotta a lámpát. Néhány szótlán másodperc telt el. Tea-vizet öntött egy kormosfenekű fazékba. Levetette báránybekecsét, csizmáját is lehúzta és papucsba lépett. — Na . . . — nézett mosolygva — ugye egészen jó itten? — s közelebb lépett a legényhez.

T. L. testében kóbor áram futkosott. Elkapta az asszony derekát. Annyira magához szorította, hogy Zsoldosné duzzadt mellei kinyitották blúzának patentjeit és előbujtak meztelenül.

— Ne Laci, ne olyan erősen — mondta az asszony. — Hangjából nem annyira tiltakozás, mint inkább az ágaskodó izgalom könyörgött. Finom mozdulattal kiszabadul a szorításból. A lámpa kanócat alább csavarta. Teát, majd rumot öntött két pohárba.

— Igyunk — mondta.

A legény csak most vette tudomásul mindazt, ami történt. Már győzelmet érzett, mint a hadvezér. A harc ugyan még nem is ért véget, de a végkimenetele már világos. Hangjában a győztes fölényével és egyben melegséggel kérdezte:

— Nem baj, hogy rád néztem a korcsmában? Meg hogy idejöttem . . .

A szavai nyomán támadt némaságot csak a tűz dala bontotta meg halk patogással. T. L. végig simította az asszony karját, kezével megnyugtatva azon a megriadt pelyheket.

— Rajtam múlott — felelte Zsoldosné annyira határozottan, hogy ezzel elejét vette minden további tépelődésnek.

A konyha egyik falának hosszában kerevet volt. A lámpát eloltották. A konyhában homály volt, csak a tűzhely két apró szeme világított és tüzes csíkot vetett az asszony combjára.

Éjszaka fél kettőkor nyikorgott a kapu, amikor T. L. kilépett rajta. A hold akkor gurult elő egy ásóforma felhő mögül. Nyúl István éjjeliőr öregesen lépkedett a porban. A legény későn vette észre. Mire megpillantotta az éjjeliőrt addigra őt is a felismerésig bevilágította a hold kekes-sárga fénye, amely a tiszta, hideg levegőt erőlködés nélkül törte át.

Zsoldos Géza ingerülten tért haza a járási tanácstól. A faluban elsőnek Nyúl Istvánnal találkozott. Az öreg éjjeliőr elébe állt és zavartan, de jó szolgálatot sejtve elhebegte, hogy T. L. tegnapelőtt éjjel náluk járt.

— Mit akar ezzel mondani?! — förmedt rá a tanácselnök.

— Hát, hát . . . — hángott az öreg és nyakán rezgett a ráncos bőr.

— Idefigyeljen Pista bácsi! Erről még csak ketten tudunk?

— Igenis!

— Akkor azt tanácsolom, hogy ezután se többen . . . mert azért jó kis pénzt jelent magának az éjjeliőrség! Igaz-e?

— Igaz.

— Érti mit mondok . . . Ja?

— Értem, igen . . .

— A többi az én dolgom. Na, szabadság Pista bácsi.

— Istenvele, szabadság. — köszönt vissza az éjjeliőr.

A tanácselnök a feleségét ütlegette otthon. Minden pofonban benne volt a három napos értekezleten összegyülemlett idegesség is . . .

— Tagadsz mindent!? Bolond vagyok én? Most pakolj, és menj a jó . . . anyádhoz.

— Megyek! — sírta az asszony. Orrából bugyogott a vér. A legszükségesebbeket pakolta egy fonott utazókösárba. Az ura csak nézte és elszánt arccal gondolkodott. Amikor az asszony indulni akart, felugrott a tanácselnök, bezárta az ajtót és visszapöndörítette a kerevetre.

— Nem mész, itt maradsz! De csak azért, hogy ne legyek világcéfja. — S aztán végkielégülésként két hatalmas pofonnal lezárta az ügyet.

Másnap a tanácselnök szobájában T. L. apja állt. Frissen borotvált ráncos ar-

cán a kétségbeesés remegett.

— Miért vagyok én kulák? — kérdezte Zsoldost. — Nem ismer engem az elnök elvtárs. Két éve helyezték ide tanácsválasztáskor, nem tudja ki vagyok én . . .

— Tudom bizony, hiába vitatkozik . . .

— Akkor azt is tudja, hogy a testvérem vöröskatona volt, a Tisza partján halt meg tizenkilencben, amikor a kommünt fojtogatták! Ezt is tudja? . . . — Az öreg T. keserősége sirásba torkollott s úgy folytatta. — Azt is tudja, hogy még harmincnégyben béres voltam? Azt is tudja, hogy korgó gyomorral vettem össze a tizennégy holdat . . . Repedjen ketté az ég, ha nem így van!

Hiába volt a kérelés és hiába volt az átkozódás is, a tanácselnök hajthatatlan maradt. T. L. apja köszönés nélkül becsapta maga után az ajtót. Olyan fejjel indult haza, mintha sokat ivott volna. Úgy érezte, kiszikkadt minden porcikája. Eszelőser, merevült tekintettel nézte, amint a februári bárányfelhős ég a földre hajlik, aztán megtámaszkodott a pucér, dermedező akácfa törzsében.

3.

A T. család élete máról-holnapra megváltozott. Napirendre kerültek és egymás után következtek a pótbeadási felszólítások. Küszködtek a mindennapokkal, de olyan küzdelem volt ez, amely nem megtermékenyíti, hanem megfélemlíti az életet. Elviselhetetlenné válik a sors, amikor a küzdelem nem ígér semmi mást, mint a napok gyors múlását.

S a napok múltak . . .

Ősz volt. A postás behívókat hordott szét a faluban. T. L. is sorra került. Amikor kézbevette, búslakodott is, de örült is. Titkon arra gondolt, hogy ez menekülést jelent. Végre kiszabadulhat az otthoni pokolból.

Sokan vonultak be a faluból. A kulákoknak nyilvánított parasztok fiai mindannyian azonos városba mentek.

Az első nap délelőttjén beszélgetésre hívta a bordó parolinos törzsőrmester, a civilruhás újoncokat, akik sok kérdésükkel túllícitálták a három éves tanulékony gyerekeket is. Annyi mindent kérdeztek, hogy a törzsőrmester nem győzött válaszolni.

— Mikor kapunk fegyvert — kérdezte egy előre kopaszra nyiratkozott kesekéjú legény.

— Micsodát? — ismételte meg a kérdést a törzsőrmester.

— Fegyvert!

— Azt sohasem! Azaz, kapnak csákányt meg lapátot, mert ugye ha a természetfelelős akarja, a lapátnyel is elsül. Igaz? — Vigyorgott a törzsőrmester.

— Milyen fegyvernemhez kerülünk, ha nem kapunk fegyvert? — kérdezte T. L.

— Fegyvernélkülihez . . . Más szóval maguk dombelhárítók lesznek. Értik? Muszosok!

T. L. szeme előtt karikák vibráltak, s amikor olyan nagyok lettek a karikák, mint a terem, hirtelen fogyni kezdtek egészen addig, amíg a gyűrűnyi két karika is a semmibe oszlott. Csak később vette észre, hogy a karikák láthatatlan fonalat vetéltek és beszótták egész mindenségét. Végül a torkában óriási csomót kötöttek. Aztán többé nem tudott kérdezni, csak válaszolni.

Amikor az alhadnagy ott a bokrok között a kondér mellett kérdezgette, akkor is ezt a nagy csomót érezte torkában. S azóta is mindig érzi. Hiába szerelt le már régen,

több mint egy esztendeje. A csornó görcsösen feszíti torkát. Kivetettnék és megaláztattnak érzi magát, olyannak, akinek becsülete örökre semmibe vezett. Pedig apja már rég lekerült a kulák listáról. Igaz, ez csak egy hétig tartott, utána amolyan listánélküli kulák lett. Ugyanúgy ment minden, mint kulák korában, de már nem büntették meg, ha éjszaka ugatott a kutyája.

T. L. már újra megszokott otthon mindent. A ház, előtte a körtefa, éppen olyan, amilyennek emlékezete óta ismeri. Ismerős és mégis ismeretlen, megszokott és mégis szokatlan. Kedves, de szomorúan kedves.

A körtefán szomjasan haldoklott a sok levél. A nap tűzvörösre mázolta fényes klorofil színüket. T. L.-nek feltűnt, hogy máskor így őszön már rég elhullatta leveleit az öreg körtefa, most pedig az erősödő szél sem tudta letépni őket. A természetnek ezt a roppant erejét, a falevelek ragaszkodását fűrkészte. Egy fatuskóra ült, s onnan figyelte a körtefákat. Az apja is előjött az istállóból és fia mellé telepedett. Derekat pihentette.

Gyönyörű őszi nap volt. Másodszor virágzott az orgona. Tejszínhabos fürjteit ellepték a hosszú alvásra készülők méhek, utolsó kóstolgatva a sárga himporból.

— Mit akarnak? — Kérdezte a fiától az öreg.

T. L. nem válaszolt. Belül azonban nem volt nyugalma. Mit is akarhatnak vele a kiegészítő parancsnokságon. Elővette a zsebébe gyűrt idézést. „A katonakönyvét hozza magával . . .” — olvasta újra. Végig gondolt mindent, de nem tudta mire vélni az idézést.

Reggel, amikor a járáshoz gyalogolt akkor is ezen gondolkodott. A kiegészítő parancsnokság folyosóján sokan váraakoztak. Az egyik sarokban Táborit és Gerebent pillantotta meg. Örültek egymásnak, a találkozásnak és régi emlékeiket a muszos életet idézgették.

T. L.-t szólították az egyik ajtónál.

Bement az irodába.

— A katonakönyvét kérem — mondta a hadnagy, aki az asztalnál ült és felemelkedve székéről kezet fogott T. L.-lél.

— Tessék — nyújtotta a kicsi könyvecskét.

— Szóval . . . tudja miért hívtuk?

— Nem.

— Más szakmai számot kap. A műszakiakhoz kerül. Nem muszos lesz . . . Érti?

— Igen — felelte T. L., bár nem értette pontosan mi is történik.

Amikor hazafelé lépkedett a mezei úton, akkor kezdett derengeni benne, hogy mit jelent az a kis javítás katonakönyvében.

Tűzött az őszi nap. Kabátját levetette, de így is nagyon melege volt. Szemei előtt két karika kezdett ugrálni. Nőttön-nőttek. Egy pillanatra elsötétedett előtte a mező, aztán újra kivilágosodott. Megszédült. Úgy érezte beszélnie kell. De kihez beszéljen, senki sincs a közelben. Szavak helyett nagy sóhaj tört fel melléből. Nem olyan, amelyik kifárasztja az embert, hanem amelyik könnyebbülést hoz.

Először a fejét érezte könnyebbnek, aztán a torkát, amelyből kioldódott a görcs.

Lépteit sietősre fogta. S már egész testét könnyűnek érezte. Gyorsan haladt. Sehol nem volt egy lélek sem. Csak néhány ürge szaladt előtte át az úton büntudattal, pofazacskójukban hordva télire az elemózsiát.